

WRZESIEŃ

Kalendarium wrzesień 1981

1

- Ukazuje się pierwszy (sygnowany jako zerowy, bez tytułu) numer Dziennika Zarządu Regionu Śląsko-Dąbrowskiego NSZZ „Solidarność”; w skład redakcji wchodzi Andrzej Szyja jako redaktor naczelny oraz Barbara Gaweł, później Ryszard Pabiś.
- Ukazuje się 1. numer pisma „Aktualności” – Dziennik Sekcji Informacji Zarządu Regionu Małopolska. W skład redakcji wchodzi m.in.: Tomasz Schoen, Jakub Meissner, M. Sierotwińska, Lesław Maleszka, R. Kaczmarek, Andrzej Porawski, Katarzyna Meissner, Dorota Stec, D. Dziwońska. Do 13 XII 1981 ukażą się 74 numery.

2

- W Warszawie obraduje III Plenum KC PZPR. Z wystąpienia I sekretarza Stanisława Kani:

[...] Nasi wrogowie głoszą, że władza na pewno nie wprowadzi stanu wyjątkowego w Polsce. Chciałbym z całą mocą i spokojem oświadczyć, że dla obrony socjalizmu władza sięgnie po wszystkie środki, jakie okażą się niezbędne. [...]

- Prokuratura Wojewódzka w Bydgoszczy umarza śledztwo w sprawie pobicia przez milicję działaczy „Solidarności” w III br. - z powodu niewykrycia sprawców.

4

- Z artykułu wstępnego Tadeusza Mazowieckiego w „Tygodniku Solidarność”:

[...] Pytaniem kluczowym, które przed nami dziś stoi, jest pytanie, czy starczy nam odwagi, rozumu i wyobraźni, aby ominąć drogę do totalnego starcia, które może być nam narzucone, a

wytyczyć drogę do odpowiedzialności za życie Polski. [...]

- Ukazuje się 1. numer „Głosu Wolnego” – Gazety I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność”. Redaguje zespół: Seweryn Blumsztajn, Jarosław Broda, Andrzej Dorniak, Urszula Doroszevska, Jan Dworak, Paweł Huelle, Jerzy Kaspryszak, Jolanta Kozak, Tomasz Łuczak, Antoni Pawlak, Piotr Strzałkowski, Arkadiusz Rybicki, Joanna Szczęsna, Tomasz Wołek, Czesław Zegar, Katarzyna Banachowska, Małgorzata Bartyzel, Maria Bigoszevska, Nina Rasz, Tomasz Jastrun. Do 13 XII 1981 ukażą się 22 numery.

4-12

- Na wschodnim Bałtyku i Białorusi rozpoczynają się manewry Zachód '81, uważane przez zachodnich analityków za największe w dziejach armii sowieckiej.

5-10

- W Gdańsku obraduje pierwsza tura I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność”. Bierze w nim udział 896 delegatów reprezentujących blisko 9,5 mln członków Związku, zrzeszonych w Regionach. Najliczniejsze z nich to: Śląsko-Dąbrowski (1,4 mln członków), Mazowsze (911 tys. członków), Dolny Śląsk (900 tys. członków). Na Zjazd delegowani są członkowie z następujących Regionów: Białystok (10), Bydgoszcz (28), Chełm (3), Częstochowa (15), Dolny Śląsk (91), Elbląg (10), Gdańsk (53), Gorzów Wielkopolski (12), Jelenia Góra (10), Kalisz (13), Kędzierzyn-Koźle (3), Konin (3), Koszalin (12), Kutno (3), Kujawy i Ziemia Dobrzyńska (6), Leszno (40), Środkowo-Wschodni (30), Ziemia Łódzka (47), Małopolska (66), Mazowsze (92), Nysa (2), Opole (19), Piła (5), Piotrków Trybunalski (7), Płock (6), Podbeskidzie (20), Podkarpacie Krosno (7), Pojezierze (6), Pomorze Zachodnie (35), Przemyśl (4), Ziemia Radomska (11), Rzeszów (23), Ziemia Sandomierska (7), Sieradz (93), Słupsk (8), Śląsko-Dąbrowski (106), Świętokrzyski (10), Toruński (15), Federacja Tarnobrzaska (2), Warmińsko-Mazurski (15), Wielkopolska (43), Zielona Góra (14).
- Zjazd podejmuje uchwały m.in. o samorządzie pracowniczym, w sprawie wyborów do rad narodowych, w sprawie samorządności wyższych uczelni.
- Wystosowuje „Posłanie do ludzi pracy Europy Wschodniej”:

Delegaci zebrani w Gdańsku [...] przesyłają robotnikom Albanii, Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Rumunii, Węgier i wszystkich narodów Związku Radzieckiego – pozdrowienia i wyrazy poparcia. Jako pierwszy niezależny związek zawodowy w naszej powojennej historii głęboko czujemy wspólnotę naszych losów. [...] popieramy tych z Was, którzy zdecydowali się wejść na

trudną drogę o wolny ruch związkowy. Wierzimy, że już niedługo wasi i nasi przedstawiciele będą mogli się spotkać celem wymiany związkowych doświadczeń.

- Wystosowuje także „List do Polonii całego świata”.
- Z Deklaracji I KZD: [...] *Celem nadrzędnym NSZZ „Solidarność” jest tworzenie godnych warunków życia w gospodarzo i politycznie suwerennej Polsce. Chodzi o życie wolne od ubóstwa, wyzysku, strachu i kłamstwa, w społeczeństwie zorganizowanym demokratycznie i praworządnie.* [...] Powołanych zostaje 13 zespołów tematycznych i Komisja Programowa, które obradują pomiędzy turami Zjazdu.

6

- W Poznaniu ukazuje się 1. numer „Obserwatora Wielkopolskiego”, Niezależnego Pisma Członków i Sympatyków NSZZ „Solidarność”, wydawany przez Zarząd Regionu Wielkopolska NSZZ „Solidarność” W skład redakcji wchodzi: Jan Krzysztof Adamkiewicz, Michał Dziurla, Grzegorz Gauden, Józef Djaczenko, Barbara Moszczyńska, Ewa Szadkowska, Michał Gryczyński, Grzegorz Ziętkiewicz. Do 13 XII 1981 ukaże się 27 numerów.
- Ukazuje się 1. numer „Tygodnika Katowickiego”, pisma Regionu Śląsko-Dąbrowskiego NSZZ „Solidarność”. W skład redakcji wchodzi: Wiesław J. Asman – redaktor naczelny; Bogdan Kopański, Piotr Muskała, Leonard Noyger, Edward Polański, Rafał Szymański, Zdzisław Zwoźniak, Renata Zwoźniakowa, Edward Zyman.

10

- Z tajnych dokumentów MSW:

Kierownik sztabu MSW, gen. Bogusław Stachura, do komendantów wojewódzkich MO:
[...] *polecam: 1) Wytypować osoby z aparatu partyjnego, stronnictw sojusznicych, aparatu państwowego, a w szczególności prokuratury, sądownictwa, administracji i organizacji społecznych, których życie lub zdrowie przy niekorzystnym rozwoju wydarzeń może być zagrożone ze strony elementów wrogich [...]. 2) Dla wytypowanych osób przygotować do wydania broń palną – krótką oraz ręczne miotacze gazowe. [...]*

11

- Rząd wprowadza 3-krotne stawki dla górników za pracę w wolne soboty.

13

- Z tajnych dokumentów:

Komitet Obrony Kraju informuje o gotowości – od strony „normatywno-organizacyjnej” – do rozpoczęcia operacji wprowadzenia stanu wojennego w 48 godzin od podjęcia decyzji politycznej.

ok. 15

- Z tajnych dokumentów MSW:

Tajne spec. znaczenia. Egzemplarz pojedynczy. Plan przedsięwzięć dot. drugiego etapu akcji „Jodła”. Z chwilą zrealizowania pierwszego etapu akcji „Jodła” kierownictwo NSZZ „Solidarność” w Zakładach Mechanicznych Ursus ulegnie zmianie podobnie, jak w regionie Mazowsze. W związku z powyższym typuje się osobę „J.W.”, aktualnie przewodniczącego Komisji, pracownika ZM „Ursus”, który w sprzyjającej sytuacji będzie mógł przejąć obowiązki przewodniczącego Zarządu Fabrycznego NSZZ „Solidarność” w ZM „Ursus”. W minionym okresie czasu prowadzone były z wyżej wymienionym rozmowy operacyjne mające charakter sondażowy i poznawczy. Typowana osoba w rozmowach nie przejawia tendencji ekstremistycznych i należy sądzić, iż w sprzyjających warunkach będzie mógł przejąć obowiązki przewodniczącego „Solidarności” w „Ursusie”. Ponadto poprzez osobowe źródła informacji, jak: Florek, Wojtek, Zuch, Karol Stefański oraz inne osoby (KO) negatywnie ustosunkowane do poczynań działaczy związkowych dążyć się będzie do popierania osoby „J.W.” w środowisku robotniczym „Ursusa”. [...]
[podpisano] st. insp. Wydział III „A” KS MO sierż. Sztab. Z. Kuć.

16

- Z oświadczenia Biura Politycznego KC PZPR:

[...] Przebieg i uchwały pierwszej części Zjazdu [I KZD NSZZ „Solidarność”] podniosły do rangi oficjalnego programu całej organizacji awanturnicze tendencje i zjawiska, które występowały w „Solidarności” – choć wydawały się tylko nurtami skrajnymi. Tym samym jednostronnie złamane zostały porozumienia zawarte w Gdańsku, Szczecinie i Jastrzębiu. Zastąpiono je programem politycznej opozycji, która godzi w żywotne interesy narodu i państwa polskiego, oznacza kierunek na konfrontację grożącą rozlewem krwi. [...] Socjalizmu będziemy bronić tak jak broni się niepodległości Polski. Państwo dla tej obrony użyje takich środków, jakich

wymagać będzie sytuacja. [...]

17

- Spotkanie prymasa kard. Józefa Glempa, kard. Franciszka Macharskiego i bp. Bronisława Dąbrowskiego ze Stanisławem Kanią, Wojciechem Jaruzelskim i Kazimierzem Barcikowskim.

17-18

- W Wierzchosławicach – rodzinnej miejscowości Wincentego Witosa – obraduje zjazd OKZ NSZZ RI „Solidarność”. Określono skład i zadania członków OKZ: Jan Kułaj – przewodniczący; Piotr Baumgart (woj. szczecińskie) – wiceprzewodniczący, organizacja tygodnika związkowego; Gabriel Janowski (woj. warszawskie) – wiceprzewodniczący, odpowiedzialny za Krajowy Ośrodek Studiów i Ekspertyz; Stanisław Chrobak (woj. tarnowskie); Jan Ciosek (woj. jeleniogórskie) – finanse Związku; Witold Hatka (woj. bydgoskie) – kontakty z Episkopatem; Leszek Kamola (woj. toruńskie) – współpraca z KK NSZZ „Solidarność”; Henryk Kapsa (woj. toruńskie) – odpowiedzialny za kontakty zagraniczne; Kamil Matuszewski (woj. toruńskie) – sekretarz Prezydium; Ireneusz Niewiarowski (woj. konińskie) – sprawy młodzieży; Wieńczysław Nowacki (woj. krośnieńskie) – odpowiedzialny za negocjacje z rządem; Władysław Piksa (woj. nowosądeckie) – współpraca z KK NSZZ „Solidarność”; Jan Poterek (woj. lubelskie) – odpowiedzialny za tzw. interwencje; Józef Ślisz (woj. rzeszowskie) – realizacja Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich.
- W ramach operacji „Sasanka” przesłane zostają i zdeponowane (u wojewodów lub w komendach wojewódzkich MO) pakiety z dokumentami wprowadzającymi stan wojenny. W operacji bierze udział 405 funkcjonariuszy MO w 200 samochodach.
- Z tajnych dokumentów MSW:

Instrukcja do akcji „Jodła” w pakiecie dokumentów przygotowanych w Komendzie Wojewódzkiej MO w Katowicach:

1. *Ekipy realizacyjne powinny posiadać kompletne uzbrojenie i wyposażenie w niezbędny sprzęt (broń palna, gaz, kajdanki, łomy itd.).*
2. *Zatrzymanie osoby przeznaczonej do internowania powinno być przeprowadzone szybko, sprawnie, i energicznie.*
3. *Sposób wejścia do mieszkania winien być dobrany przez grupę operacyjną w zależności od wcześniejszych ustaleń co do ewentualnej reakcji osób na hasło „milicja” i od sytuacji na*

miejscu. Można np. wystąpić w roli pracownika poczty.

4. W wypadku odmowy otwarcia drzwi należy je pokonać bezzwłocznie przy użyciu siły (np. łom).

5. W razie stawiania przez zatrzymanego oporu należy go obezwładnić przy użyciu dostępnych środków przymusu.

6. W przypadku gdy zatrzymany będzie usiłował atakować funkcjonariuszy przy użyciu broni palnej i innych niebezpiecznych narzędzi, należy, w zależności od stopnia zagrożenia, podjąć decyzję o użyciu broni.[...].

22

- Z tajnych dokumentów MSW:

Warszawa, dnia ... Tajne. Spec. Znaczenia. Z-ca Dyrektora Dep III „A” Ministerstwa Spraw Wewnętrznych płk mgr S. Olejarz. W nawiązaniu do rozmowy z dnia 18.09.1981. dot. działań specjalnych na wypadek PZ informuję, że w następujących wytypowanych przez Wydz. III „A” zakładach produkcyjnych posiadamy ekipy zastępcze (do obsadzenia zarządów „Solidarności”). 1. Fabryka Samochodów Osobowych, 2. Zakłady Radiowe im. M. Kasprzaka, 3. Warszawskie Zakłady Maszyn Budowlanych im. Waryńskiego, 4. Naukowo-Produkcyjne Centrum Półprzewodników CEMI, 5. Zakłady Mech im. M. Nowotko [...].

24

- W KWK Szczygłowice zostaje ogłoszony strajk okupacyjny w obronie przewodniczącego Komisji Zakładowej „Solidarności” zatrzymanego przez milicję po usunięciu przez górników z terenu kopalni przewodniczącego związku branżowego.

25

- Sejm uchwała ustawy o samorządzie pracowniczym i o przedsiębiorstwie w brzmieniu uzgodnionym z ekspertami „Solidarności”.
- Oddziały MO udaremniają próbę okupacji warszawskiej Hali Gwardii podjętą przez członków Związku Zawodowego Funkcjonariuszy MO.

26 IX - 7 X

- W Gdańsku obraduje druga tura I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność”.

Wybrane zostają krajowe władze Związku – Komisja Krajowa (przewodniczący Związku, 37 przewodniczących Regionów i 69 wybranych na Zjeździe członków) i 21-osobowa Komisja Rewizyjna. Przewodniczącym KK zostaje Lech Wałęsa. Zawarte zostają porozumienia o współpracy „Solidarności” ze Związkiem Literatów Polskich oraz Związkiem Polskich Artystów Plastyków oraz uchwalona deklaracja programowa w sprawie kultury narodowej. Zjazd przyjmuje Statut Związku oraz dokument programowy „Samorządna Rzeczpospolita”.

- W trakcie obrad prof. Edward Lipiński odczytuje Oświadczenie o rozwiązaniu się Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR”:

[...] W piątą rocznicę powstania Komitetu Obrony Robotników uznajemy naszą działalność za zakończoną. Nikt nie może zarzucić nam, że decyzja ta podyktowana została lękiem przed nieuczciwymi atakami oficjalnej propagandy rodzimej i obcej. Podejmujemy ją wierni wartościom, którym zawsze staraliśmy się służyć: uczciwości i prawdzie. / Byli wśród nas ludzie różnych pokoleń, tradycji, orientacji ideowych. Łączyła nas troska o wszystkich skrzywdzonych i bitych. Pragnęliśmy dawać temu świadectwo – bez względu na zagrożenie osobiste, bez względu na polityczną taktykę, bez względu na to, kim jest prześladowany. Kierowaliśmy się przekonaniem, że przestrzeganie praw człowieka i obywatela jest warunkiem pokoju między ludźmi i narodami; przekonaniem, że "nie może być sprawiedliwej Europy bez niepodległej Polski na jej mapie". / Służyliśmy sprawie wolności Polski i wolności Polaków w Polsce, tak jak mogliśmy i umieli, jak dyktowało nam sumienie i obywatelskie rozeznanie sytuacji. Mieliśmy przed oczyma ideał Polski, która szczyła się niegdyś tolerancją i wolnością, Polski, która umiała być wspólną ojczyzną Polaków, Białorusinów, Litwinów, Ukraińców, Żydów, ojczyzną wszystkich swych obywateli - bez względu na ich język, wyznanie, pochodzenie narodowościowe. / Nie do nas należy ocena naszej pracy. My chcielibyśmy, aby stanowiła ona wkład do wielkiego narodowego dzieła: tworzenia niepodległej, sprawiedliwej, demokratycznej Polski. [...]

- Z programu „Samorządna Rzeczpospolita”:

[...] NSZZ „Solidarność” jest gwarantem porozumień społecznych z 1980 roku i domaga się konsekwentnej ich realizacji. Nie ma innej drogi ocalenia kraju niż realizacja konstytucyjnej zasady suwerenności narodu.

Związek nasz określa swój program w chwili, gdy krajowi grozi katastrofa. Nie można przyzwyczajać się do życia w kryzysie, z kryzysu musimy wyjść.

[...] Program działań NSZZ „Solidarność” jest przede wszystkim zobowiązaniem, jakie Związek podejmuje wobec kraju. Liczymy na to, że uzyska on akceptację społeczeństwa, żadne interesy jednostkowe czy grupowe nie mogą być stawiane wyżej niż interes kraju. Nie uważamy, że mamy monopol na prawdę. Jesteśmy gotowi w dialogu — uczciwym i lojalnym — rozmawiać z władzami, szukać właściwych decyzji, które najlepiej służyłyby krajowi i

realizowałyby interesy pracownicze i obywatelskie ludzi pracy.

Niech to będzie porozumienie wokół tego, co narodowe, demokratyczne i ludzkie. Wokół tego, co nie powinno nas dzielić.

NSZZ „Solidarność” jest gwarantem porozumień społecznych z 1980 roku i domaga się konsekwentnej ich realizacji. Nie ma innej drogi ocalenia kraju już realizacja konstytucyjnej zasady suwerenności narodu.

- W końcowym przemówieniu [Lech](#) Wałęsa stwierdza: [...] „Solidarność” nie da się podzielić ani zniszczyć. [...]

27

- Na I KZD z inicjatywy Wojciecha Ziemińskiego powstają Kluby Służby Niepodległości, stawiające sobie za cel m.in. odbudowę suwerenności Polski i kultywowanie tradycji niepodległości. Deklarację KSN podpisują m.in. działacze ROPCiO i Ruchu Młodej Polski, m.in. Jacek Bartyzel, Janusz Grzelak, Aleksander Hall, Seweryn Jaworski, Jarosław Kaczyński, Bronisław Komorowski, Ryszard Kostrzewa, Stefan Kurowski, Jerzy Łojek, Antoni Macierewicz, Marian Piłka, Jacek Taylor, Józef Teliga, Tomasz Wołek.
- Konrad Naumann, członek Biura Politycznego KC Niemieckiej Socjalistycznej Partii Jedności, relacjonuje (w tajnej notatce) władzom NRD swojej rozmowy z I sekretarzem warszawskiego KW PZPR Stanisławem Kociołkiem:

[...] W Warszawskiej Organizacji Partyjnej wybrano tymczasem około 2500 absolutnie godnych zaufania towarzyszy. Są szkoleni w postugiwaniu się bronią i używani do rozpowszechniania ulotek, niszczenia plakatów i materiałów propagandowych wroga. [Czas](#) ich mobilizacji na wypadek alarmu wynosi dwie godziny. Broń przechowuje się w komendach milicji. [...]

29

- Z dokumentów MSW:

[...] W Suwałkach 35 funkcjonariuszy tamtejszej KM MO skierowało do Sejmu PRL list protestujący przeciwko zwalnianiu ze służby w MO tych, którzy zaangażowali się w organizowanie związków zawodowych funkcjonariuszy MO. [...] Z KG MO dochodzą sygnały, iż niektórzy warszawscy milicjanci wypowiadają się w sposób świadczący, że ulegli wrogim wpływom i nie ma gwarancji, iż wykonają wszystkie stawiane im zadania. Wiele osób składa raporty o zwalnianie ze służby w resorcie sw. [...]